

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Н.І. Пилипів

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел. (0342) 596003, e-mail: prylypiv@gmail.com*

Розглянуто концептуальні підходи до побудови інформаційних систем бухгалтерського обліку в управлінні діяльністю газотранспортних підприємств з урахуванням їх особливостей для забезпечення менеджерів оперативною, аналітичною інформацією.

Ключові слова: організація бухгалтерського обліку, затрати, інформаційні системи, газотранспортні підприємства, управлінські рішення, аналітична інформація.

Рассмотрены концептуальные подходы к построению информационных систем бухгалтерского учёта в управлении деятельностью газотранспортных предприятий с учётом их особенностей для обеспечения менеджеров оперативной, аналитической информацией.

Ключевые слова: организация бухгалтерского учёта, затраты, информационные системы, газотранспортные предприятия, управленческие решения, аналитическая информация.

The conceptual approaches to the development of the information systems of the accounting as far as the managerial activities at the gas transporting enterprises based on the peculiarities to support the managers with the operative and analytical information.

Key words: organization of the accounting, expenditures, information systems, gas transporting enterprises, managerial decisions, analytical information.

Управління процесами, які відбуваються в діяльності підприємств, потребує своєчасної аналітичної інформації з метою ефективного управління затратами. Рівень аналітичності визначається тими показниками, які необхідні менеджерам для прийняття рішень.

В умовах функціонального розподілу праці на підприємствах надзвичайно важливим є використання принципу системного управління. Проте, як справедливо зазначають дослідники, виконується таке завдання тільки за наявності при організації бухгалтерського обліку єдиного методичного, організаційного й технологічного керівництва [1].

Як стверджує В. Максимова, “нині стало загальноприйнятним, що завдання служби внутрішнього управління чітко визначені і вона має розвиватись паралельно з комп’ютерними інформаційними системами” [2].

З метою підвищення ефективності управління затратами діяльності газотранспортних підприємств надзвичайно важливою є необхідність зосередження уваги на застосування інформаційних систем обліку з урахуванням особливостей таких підприємств, для забезпечення менеджерів оперативною, аналітичною інформацією.

Питання комп’ютеризації обліку розглядають у своїх працях В.П. Завгородній, С.В. Івахненко, О.П. Ільїна, Є.В. Калюга, Л.В. Нападовська, В.Ф. Палій, В.В. Сопко та інші. Проте в науковій літературі відсутні будь-які дослідження, які стосуються комп’ютеризації системи бухгалтерського обліку затрат на газотранспортних підприємствах.

Існуюча система обліку затрат, яка використовується для відображення виробничо-комерційної діяльності газотранспортних підприємств, не може задовольняти усі вимоги, які ставляться до неї системою управління. Тому з метою створення необхідної інформаційної бази для управління затратами система обліку має постійно удосконалюватися.

У зв’язку із цим визріває необхідність розгляду питань організації бухгалтерського обліку на базі інформаційних систем і комп’ютерних технологій в обліковій практиці газотранспортних підприємств з метою забезпечення менеджерів своєчасною, аналітичною інформацією про затрати.

Підвищення ефективності управління затратами спричиняє виділення таких напрямів застосування інформаційних систем, як:

1) установлення чіткого розподілу функцій обліку затрат відповідно до посадової інструкції;

2) використання корпоративних інформаційних систем і технологій;

3) формалізація та стандартизація алгоритмів здійснення типових процедур обліку затрат.

Розкриваючи проблеми організації бухгалтерського обліку для потреб управління затратами, слід зазначити, що процеси використання ресурсів здійснюються під впливом усіх основних відділів і служб. Проте суто бухгалтерський підхід щодо їх раціонального використання є відсутнім, що впливає на зниження відповідальності керівників таких служб. Тому слід виключити будь-яке дублювання й паралельність у роботі служб (відділів) щодо здійснення об-

ліку затрат за раціональним використанням ресурсів.

Нині існує безліч інформаційних систем бухгалтерського обліку на ринку програмних продуктів, але у своєму розвитку вони використали свій потенціал, з точки зору функціонального складу завдань, оскільки їх використовують тільки для оформлення документів, проведення простих арифметичних дій, як допоміжний інструмент контролю для пошуку необхідної інформації.

Необхідність їхнього розвитку диктується масовістю внутрішніх користувачів. Виконати дане завдання можна шляхом підвищення інтелектуальної відповідальності інформаційних систем. Для цього слід комп'ютеризувати роботу зі складання бухгалтерських проведення відповідно до вимог нормативно-правової бази. Це дасть можливість, з одного боку, звільнити працівників бухгалтерської служби від даної роботи, а з іншого – унеможливить виникнення помилок у кореспонденції рахунків.

Сучасні інформаційні системи повинні використовувати підсистему управління з нормування витрат різних ресурсів. Це пояснюється тим, що нормативи використання ресурсів для здійснення виробничо-комерційної діяльності відіграють важливу роль при здійсненні всіх управлінських функцій, оскільки дають можливість оцінювати ефективність виробничо-комерційної діяльності шляхом порівняння фактичних результатів із відповідними їм показниками оптимального плану.

Важливою складовою інформаційних систем для підприємств нафтової та газової промисловості є комп'ютеризація внутрішньогосподарських операцій, які пов'язані, зокрема, з обліком робочого часу та нарахуванням заробітної плати, обліком використання матеріалів, розрахунками амортизації.

Для ефективної реалізації даного напрямку робіт доцільним є застосування корпоративних стандартів, які б регламентували процедуру організації бухгалтерського обліку затрат на газотранспортних підприємствах промисловості.

Для того, щоб інформаційні системи й технології виступали як інструменти організації обліку затрат, вони повинні використовуватися на підприємствах не тільки для комп'ютеризації типових процедур, але й для ефективної організації інформаційних потоків щодо забезпечення потреб користувачів, реагування на їх запити, оперативного обміну інформацією.

Часткове використання інформаційних систем для проведення організації обліку затрат зумовлене: недооцінюванням важливості здійснення бухгалтерського обліку затрат з боку розробників інформаційних систем; трудомісткістю процедур управління, які потребують достатньо складних алгоритмів.

Слід зазначити, що існуючі інформаційні системи надають керівникам газотранспортних підприємств інформацію, яка зорієнтована на внутрішнє середовище (технологію та організацію виробництва), тоді як інформація про зо-

внішнє середовище має фрагментарний, несистемний характер. Відсутньою є інформація про можливості потенційних постачальників природного газу та потреби споживачів, науково-технічні досягнення.

Усе це призводить до того, що на підприємствах газової промисловості неможливо скласти обґрунтовані прогнози та приймати стратегічні управлінські рішення. Мають місце випадки, коли обсяг необхідної облікової інформації є достатнім, проте це не забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень.

На організацію бухгалтерського обліку великий вплив мають різні підходи до процесів комп'ютеризації інформаційних систем обліку підприємств, тобто використання комп'ютерних програм.

Застосування інформаційних систем і технологій дає можливість формувати єдину базу даних і сприяє вдосконаленню організації бухгалтерського обліку оскільки відбувається розширення його аналітичних можливостей та посилення контрольної функції обліку.

Система бухгалтерського обліку має бути адекватною системі управління діяльністю газотранспортних підприємств на різних рівнях управління, що сприятиме її адаптації до вимог комп'ютерних технологій.

Комп'ютеризовані інформаційні системи обліку є одними із варіантів організації єдиної інформаційної системи, яка забезпечує взаємозв'язок синтетичного й аналітичного обліку затрат із метою здійснення контролю за діяльністю підприємств та складання звітності.

Це також сприяє не тільки формуванню облікових регістрів і звітності, але й підвищенню аналітичності обліку, надходженню оперативних даних для складання внутрішньогосподарської звітності.

Проведений аналіз програм автоматизації бухгалтерського обліку, які застосовують для системи управління, дозволяє об'єднати їх в три групи:

- програми автоматизації стандартних бухгалтерських задач (наприклад, “ИнфоБухгалтер”, “Инфин-Бухгалтерия”, “Турбо-Бухгалтер”, “ІС:Бухгалтерия” та інші), застосовуються в основному для малих підприємств, де для ведення обліку достатньо одного, двох працівників;

- інтегровані системи й бухгалтерські комплекси, які формують інформацію, на базі якої можна одночасно вирішувати задачі як традиційного бухгалтерського, так і внутрішньогосподарського обліку (наприклад, “БЭСТ”, “АВАСУС”, “Парус”, “ІС:Підприємство”, “Инфософт” тощо), які застосовуються на підприємствах як малого, так і середнього бізнесу, де для ведення обліку достатньо від двох до десяти чоловік;

- корпоративні інформаційні системи, під якими розуміють автоматизовані системи управління великими підприємствами, що мають складну організаційно-виробничу структуру й дають можливість вирішувати завдання як фінансового, внутрішньогосподарського обліку

ку, так і планування, контролю, аналізу, кадрів, автоматизованих системи управління технологічними процесами, мережевих і телекомунікаційних комплексів передачі інформації, Internet-технології з метою забезпечення менеджерів підприємств комплексною й достатньою інформацією для прийняття рішень. До них відносять, наприклад такі системи: "R/3," "SAP," "Галактика," "Navision Attain," "Ахарта," "Platinum," "SQL," "Scala" [3, с.331–332].

Створені загальні концепції і стандарти комп'ютеризації бухгалтерського обліку вимагають адаптації їх до особливостей газотранспортних підприємств, в якому виділено одинакові за технологією і економічними відносинами підприємства із транспортування газу.

Оскільки такі системи можуть функціонувати у рамках одного об'єкта господарювання, це зумовлює необхідність створення єдиної інформаційної системи різних рівнів інтеграції та цільового використання в рамках ДК "Укртрансгаз, що входять до структури НАК "Нафтогаз України.

Об'єднуючи структурні підрозділи підприємств в єдиний інформаційний простір, інформаційні системи охоплюють усі процеси виробничо-господарської діяльності.

Модульна структура інформаційних систем дозволяє ефективно вирішувати завдання, які стоять перед газотранспортними підприємствами з метою управління затратами за умови дотримання таких вимог:

- використання єдиного документообороту за етапами технологічного процесу;
- одночасне застосування інформаційної системи на усіх підприємствах, що входять до структури компанії;
- формування консолідованих звітів у межах компанії;
- використання користувачами, що обслуговують різні підприємства, єдиних аналітичних довідників;
- використання єдиної технології обробки інформації на всіх ієрархічних рівнях управління.

З огляду на те, що система обліку має бути адекватна системі управління, тому системи обробки інформації зумовили зростання можливостей інформаційних систем обліку для забезпечення потреб менеджменту.

Застосування єдиної інформаційної системи в межах компанії ДК "Укртрансгаз"; дає змогу розподіляти інформацію за різними ієрархічними рівнями управління. Необхідну інформацію можна одержати в режимі "on-line" безпосередньо з робочого місця для забезпечення вимог менеджерів.

Наявність єдиної інформаційної системи дає також можливість працівникам структурних підрозділів створювати власні бази даних, проте вся інформація по підприємству зберігається в єдиній системі обліку.

Слід зазначити, що фінансовий і внутрішньогосподарський облік затрат є окремими функціями єдиної інформаційної системи, оскільки

кожен із видів обліку базується на використанні всієї інформації, яка є на підприємстві. Це зумовлює віднесення працівників бухгалтерської служби до окремих користувачів такої системи, а не до постачальників облікової інформації.

Отже, основою єдиної інформаційної системи є єдина система обліку затрат (фінансового й внутрішньогосподарського), яка дає можливість складати звіти для менеджерів різних ієрархічних рівнів управління.

Вирішення питань щодо створення єдиної інформаційної системи передбачає правильну організацію інформаційного забезпечення, без якої комп'ютеризація обліку буде неможливою.

З огляду на це, інформаційна система формується як єдиний інформаційний комплекс організаційних і технічних рішень, які охоплюють усі процеси підприємств і об'єднують усі підрозділи його в цілісну систему.

Тому задачі, які вирішуються єдиною інформаційною системою, включають:

- приєднання до єдиного інформаційного простору великої кількості територіально віддалених структурних підрозділів компанії;
- контроль за діяльністю всіх структурних підрозділів підприємств;
- автоматизацію всіх технологічних процесів виробничої діяльності підприємств, а також управління кадрами, розрахунки з контрагентами;
- планування виробничо-комерційної діяльності в межах центрів відповідальності;
- дотримання відповідного рівня безпеки і захисту інформації та забезпечення прав доступу до неї.

Функціонування єдиної інформаційної системи призводить до створення ефективного механізму управління, який охоплює різні процеси, у тому числі процес планування (бюджетування) виробничо-комерційної діяльності підприємств.

Виходячи із важливості обліку в функціонуванні інформаційної системи слід зазначити його роль як основного й достовірного джерела інформації з метою забезпечення всіх функцій управління. Прийняття своєчасних управлінських рішень потребує оперативної аналітичної інформації, що визначає необхідність створення в межах єдиної інформаційної системи підсистеми внутрішньогосподарського обліку, за допомогою якої менеджери всіх рівнів управління забезпечуються необхідною інформацією для прийняття рішень.

Слід зазначити, що в умовах єдиної інформаційної системи найбільш повно реалізується взаємозв'язок обліку з іншими функціями управління.

Виходячи з наведеного, до єдиної інформаційної системи пред'являються такі вимоги:

- забезпечення комплексного й системного підходу до обробки інформації, тобто зміна в одному модулі має викликати зміну в іншому модулі;
- усі процеси одержання й обробки інформації мають бути автоматизовані;

– одержання менеджерами різних ієрархічних рівнів управління необхідної оперативної, аналітичної інформації для прийняття рішень.

Однак для підвищення оперативності облікової інформації слід впроваджувати нові інформаційні технології, які є фундаментом комп'ютерних інформаційних систем обліку.

Проведене дослідження дало можливість побудувати концептуальну модель інформаційної системи обліку затрат виробничо-господарської діяльності в системі управління газотранспортними підприємствами. Такою системою є корпоративна інформаційна система “Дебет Плюс,” яка дає можливість одержати необхідну аналітичну інформацію, урахувавши зміни умов виробничо-комерційної діяльності. Особливістю зазначеної інформаційної системи обліку є формування окремих підсистем бухгалтерського обліку, зокрема, фінансового і внутрішньогосподарського, які зв'язані з головною інформаційною системою.

Це дає змогу в межах комп'ютеризованої інформаційної системи виділити внутрішньогосподарський облік затрат, як окрему підсистему, за допомогою якої вирішуються всі завдання щодо забезпечення менеджерів різних рівнів оперативними даними для прийняття ними управлінських рішень. Виконання таких завдань здійснюється через складання внутрішньогосподарських звітів, із допомогою яких здійснюється контроль за виконанням бюджетів центрів відповідальності на різних ієрархічних рівнях управління.

Комплексна система комп'ютеризації бухгалтерського обліку підприємств “Дебет Плюс” дає необхідну оперативну інформацію менеджерам для управління затратами підприємств, не потребуючи докорінних змін технології обліку.

Оскільки об'єктом комп'ютеризації виступає вся система бухгалтерського обліку, тому це дає можливість урахувати взаємозв'язки між обліком затрат і іншими підсистемами.

Система розбита умовно на модулі, які відповідають розділам обліку, тому до них відносять:

- зведення бухгалтерського балансу;
- облік банківських операцій;
- облік касових операцій;
- облік товарно-матеріальні цінності;
- облік основних засобів;
- облік розрахунків щодо заробітної плати;
- податковий облік.

Наведені модулі в системі “Дебет Плюс,” мають вирішувати завдання комп'ютеризації синтетичного й аналітичного обліку на рахунках підприємств, забезпечуючи менеджерів надходження оперативної й аналітичної інформації та комп'ютеризацію звітності.

Основним принципом побудови такої системи є єдність інформаційної бази бухгалтерських проведення і первинних документів. Це означає, що бухгалтерські проведення, які сформовані в одній підсистемі обліку, відразу ж можна побачити в іншій, і в будь-який момент

одержати звіти для синтетичного й аналітичного обліку на основі даних всіх підсистем. Тоді як єдність інформаційної бази первинних документів забезпечується реєстрацією їх у спеціальних журналах із зазначенням документів на оплату, та відвантаження (одержання) товарно-матеріальних цінностей і контрагентів, до яких вони відносяться, дозволяють побачити одночасно всі документи на відвантаження й оплату за контрагентами.

Інформаційна система є організаційно-впорядкованою сукупністю масивів документів та інформаційних технологій. Тому в бухгалтерському обліку поняття “інформаційна система” еквівалентне поняттю “форма бухгалтерського обліку”, під якою розуміють побудову облікових реєстрів їх взаємозв'язок, а також послідовність і способи облікової реєстрації [3].

Комп'ютерна програма дає можливість робити записи в кількох модулях згідно з одним первинним документом. Слід зазначити, що в програмі “Дебет Плюс”, яка за обсягом завдань повністю відповідає вимогам, що стоять перед системами корпоративного рівня, значно розширені можливості аналітичного обліку, що дає змогу застосовувати аналітичні рахунки обліку від третього до п'ятого порядків у межах окремих синтетичних. Це дає можливість складати звіти стосовно кожної матеріально відповідальної особи й групи матеріальних цінностей.

У комп'ютерній програмі “Дебет Плюс” організований аналітичний облік у повній відповідності до вимог затвердженого Плану рахунків, що дає можливість отримувати повну внутрішньогосподарську звітність із потрібним рівнем деталізації й дотриманням ієрархічного принципу.

Широкі можливості надає комп'ютеризація обліку менеджером і спеціалістам бухгалтерської служби щодо оперативного складання бухгалтерської звітності як фінансового, так і внутрішньогосподарського обліку затрат. Формування системи звітів здійснюється на основі розроблених робочих Планів рахунків, внутрішніх стандартів кодування інформації й прийнятої облікової політики.

Система обліку “Дебет Плюс” є однією зі складових інформаційної системи підприємств. Для даної системи характерні такі вимоги:

- є продуктом сучасної модульної технології;
- має відкриту архітектуру;
- допускає адаптацію системи з урахуванням специфіки технологічних і організаційних особливостей підприємств;
- урахує вимоги нормативно-правових актів при обробці документів;
- підтримує сучасні технології Java, NET, веб-сервіси, СУБД Oracle, інтеграцію з АСУ ТП і є системою корпоративного рівня;
- дає можливість роботи практично з будь-якою базою даних, що підтримує відповідний інтерфейс (OLE DB).

Використовуючи новітні інформаційні технології, система уможливує контроль за технічним станом обладнання, обліком затрат

спожитих ресурсів, дотримання регламенту з виконання ремонтних і профілактичних робіт, доступу до нормативної бази даних.

Застосування на газотранспортних підприємствах в складі інформаційних систем підсистеми внутрішньогосподарського обліку та її зв'язку з підсистемою фінансового обліку, дасть можливість менеджерам постійно контролювати, аналізувати затрати виробничо-комерційної діяльності таких підприємств, які постійно змінюються, а також вирішувати питання щодо планування (бюджетування), одержувати різноманітні форми внутрішньогосподарської звітності у режимі запиту до бази даних, забезпечуючи оперативну обробку аналітичної облікової інформації.

Література

1 Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку : підручн. для студ. спец. 7.050.106 "Облік і аудит" вищих навч. закл. / Бутинець Ф.Ф., Войналович О. П., Томашевська І. Л. ; за ред. Ф. Ф.Бутинця. – [4-е вид., доп. і перероб.]. – Житомир : ПП "Рута", 2005. – 528 с.

2 Максимова В. Система об'єктів внутрішнього економічного контролю / В. Максимова // Економіст. – 2005. – № 4. – С. 71–75.

3 Шеремет А. Д. Управленческий учет : учебник / А. Д. Шеремет, О .Е. Николаева, С. И.Полякова – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС, 2005. – 344 с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії
12.08.10*

*Рекомендована до друку професором
М. О. Данилюком*